

Silent books

En handbok om textlösa bilderböcker fyllda med berättarkraft

Utgiven av IBBY Sverige med stöd av Kulturrådet och tack till SBI och Svensk biblioteksförening

Text: Rose-Marie Lindfors

Illustrationer: Kristina Alfonsdotter

Grafisk form och produktion: Jonas Lundqvist information AB

ISBN 978-91-639-0685-5

©författaren och IBBY Sverige

Boken får kopieras och användas i pedagogiskt arbete, dock ej i kommersiellt syfte – får ej kopieras och säljas vidare

Tryck: GTC Print, Luleå, mars 2016

Innehåll

Förord sid 2

Inledning om IBBY och satsningen på Silent Books.

Varför Silent Books? sid 3

Flyktingsituationen och mottagandet som öppnade upp för nya lösningar som gav något att se fram emot, något att längta efter och som gav efterklanger i andra länder.

Mötet med Silent Books sid 4

Mariella Bertelli, bibliotekarie och berättare, med erfarenheter från Lampedusa och samordnare för IBBY International Silent Books Exhibit Tour i Kanada berättar om arbetssättet.

Upptäcka och samtala sid 5

Om de textlösa böckernas möjligheter.

Fantisera och drömma sid 6

Om fantasins kraft och hur viktig den är för oss alla.

Att berätta sid 7

Historiskt och traditionellt, knep och knåp.

Goda exempel och praktiska tips sid 11

Om hur man kan göra i mötet med Silent books.

Litteraturtips sid 16

Lista på textlösa böcker – Silent Books.

IBBY Sverige sid 16

Vilken uppgift har IBBY Sverige?

Kontakter sid 16

”...bildernas inneboende berättarkraft kan överbrygga kulturella och språkliga barriärer”

Silent Books Sverige

Litteraturprojekt på folkbibliotek och flyktingförläggningar

IBBY Italia startade 2012 ett projekt som hette: “Silent Books: from the world to Lampedusa and back”. Man utgick från en samling ordlösa bilderböcker och menade att bildernas inneboende berättarkraft kunde överbrygga kulturella och språkliga barriärer. Alla skulle kunna ta del av samma berättelser oavsett härkomst och språk.

IBBY Sverige har startat en svensk variant av projektet under hösten 2015. Syftet är att utveckla metoder för arbete med textlösa bilderböcker i samverkan mellan folkbibliotek och flyktingförläggningar. Som stöd och inspiration har denna handbok tagits fram av Rose-Marie Lindfors från Skellefteå. Hon har erfarenhet både av Silent Books och av arbete med språkundervisning för immigranter. Rose-Marie är dramapedagog och använder berättandet som metod för språkutvecklande arbete. En arbetsgrupp har också gjort ett urval av textlösa bilderböcker som kan fungera i Sverige. Böckerna har också skickats till ett antal kommuner där handboken provas. En rapport kommer att skrivas där erfarenheterna redovisas och den kommer att vara tillgänglig på IBBY Sveriges hemsida.

Det är IBBY Sveriges förhoppning att litteraturen ska bidra till att öka kommunikationen och språkutvecklingen för alla inblandade, samt bidra till livs- och berättarglädje för barn, unga och vuxna.

Ulla Hjorton, ordförande IBBY Sverige

Cay Corneliussen, projektledare Silent Books Sverige

Varför Silent Books?

Flyktingsituationen och mottagandet som öppnade upp för nya lösningar, som gav något att se fram emot, något att längta efter och som gav efterklanger i andra länder.

Det började på Lampedusa, en ö i södra Italien, dit många flyktingar anlant efter långa, riskfyllda båt färder över Medelhavet. Hit kom människor som bar på rädsla, oro, längtan och sorg. Situationen skapade förutsättningar för ett nytt sätt till flyktingmottagande.

”oförglömliga möten mellan människor, böcker och berättelser”

På Lampedusa valde man textlösa böcker fyllda med bilder och berättelser och kallade det ”Silent Books”, det blev så framgångsrikt att det nu sprids över hela världen via IBBY. De når människor från alla kulturer, oavsett vilket språk man talar.

Böckerna saknar text, men de är extra rika i sitt bildspråk, ett språk som alla har tillgång till, och ett språk som gör det möjligt för oss att drömma och fantisera. Textlösa böcker kan berätta på ett enkelt och linjärt sätt eller berätta komplexa historier, de tänjer på gränserna för konstnärliga och kreativa uttryck.

Bibliotekarier, volontärer från hela världen och öborna skapade lästunder som blev oförglömliga möten mellan människor, böcker och berättelser. Man såg snart att böckerna och berättelserna gav trygghet och tröst, en möjlighet att få försvinna in i en berättelse utan att behöva tänka på den svåra vardagen. Här kunde man dela världar och upplevelser med varandra. De gav en snabb väg in i det nya språket, och de väckte lust att läsa.

”De textlösa böckerna skapar intresse för att utforska vad en berättelse kan vara

Mötet med Silent Books

Några reflektioner från Mariella Bertelli, bibliotekarie och berättare med erfarenheter från Lampedusa och samordnare för IBBY International Silent Books Exhibit Tour i Kanada:

De textlösa böckerna skapar intresse för att utforska vad en berättelse kan vara. Jag upptäckte att berättelserna kan:

- berätta en historia med en början mitten och ett slut
- vara lekfulla och öppna upp för lekar, improvisation och gissningar
- skapa samtal om mångfald, olikheter och nya perspektiv
- ge nya ord, meningar, associationer
- öppna upp för fantasifulla resor
- inspirera till tolkningar och samtal om konst och illustrationer

Tystnaden föder tankar och skapar närvaro – ett tips på hur du kan börja:

Välj en bok, sitt tillsammans (2 pers eller 20), visa varje sida – du behöver inte säga något. Var öppen för vad deltagarna säger, låt dem säga det som behövs.

Låt dig överraskas av den närvaro och koncentration som kan uppstå. När boken är slut, be om ett ord som säger något om boken.

Ibland lämnar stunden efter sig en känsla av lugn och ro samtidigt som den är konkret och förankrad i upplevelsen.

Upptäcka och samtala

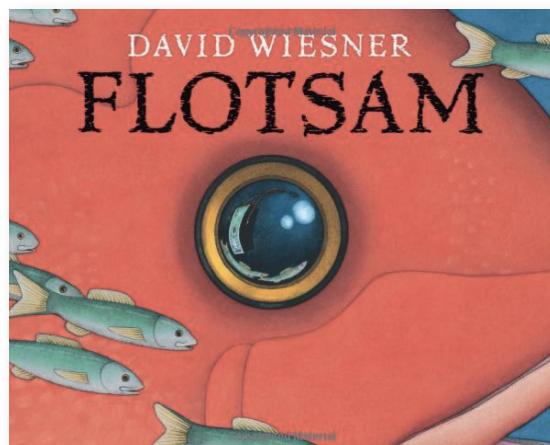
Om de textlösa böckernas möjligheter

Välkommen på upptäcktsfärd i många olika bildvärldar. Böcker utan text bjuder in sin läsare via bilderna, sedan kan vi börja skapa berättelserna. Böckerna erbjuder så många möjligheter till att bli lästa.

”Titta, flickan ritar en röd dörr, och nu går hon igenom den, hon kliver rakt in i en värld full av liv”, säger en ung kvinna som möter boken ”Resan” för första gången. För henne är de textlösa böckerna en hjälp att hitta fler vägar till det nya språket. Men det innebär också en möjlighet att få drömma och fantisera. ”Att fantisera och drömma ger mig kraft att orka vänta på beskedet om jag får stanna kvar eller inte” säger hon.

Att då vara medspråkare innebär att vi behöver vara nyfikna och intresserade av de bilder och berättelser som finns i böckerna. För att träna språket är det viktigt att börja i det som kan vara gemensamt, i bilder som berättar om en verklighet som ni tillsammans kan sätta ord på. Upprepa orden, upprepa meningarna, sätt in orden i de sammanhang som boken bjuder på.

Börja i det konkreta för att sen övergå till att fantisera och bege er ut på nya äventyr. Uppmuntra till associationer och eget skapande. Obs! Var vaksam på att barnen kan ha traumatiska upplevelser och ta ställning till hur de kan hanteras vid val av bok!

Boken ”Flotsam” undersöker det som finns i och vid vatten. Alla har olika erfarenheter och minnen av vatten: soliga, lustfyllda, sorgliga, smärtsamma. Den kan berättas i små eller stora grupper. Boken är en inspirationskälla för eget skapande i olika material.

Frågor att börja med:

Vad ser du i bilderna?

Dela erfarenheter av att vara vid en strand.

Fortsätt fråga utifrån vad ni kan se och sätt ord på allt. Upprepa.

När filmen i kameran framkallas, vad händer då?

Här kan det frodas gissningar, drömmar, lekfullhet och associationer.

Vem kan det vara som sitter på den andra stranden?

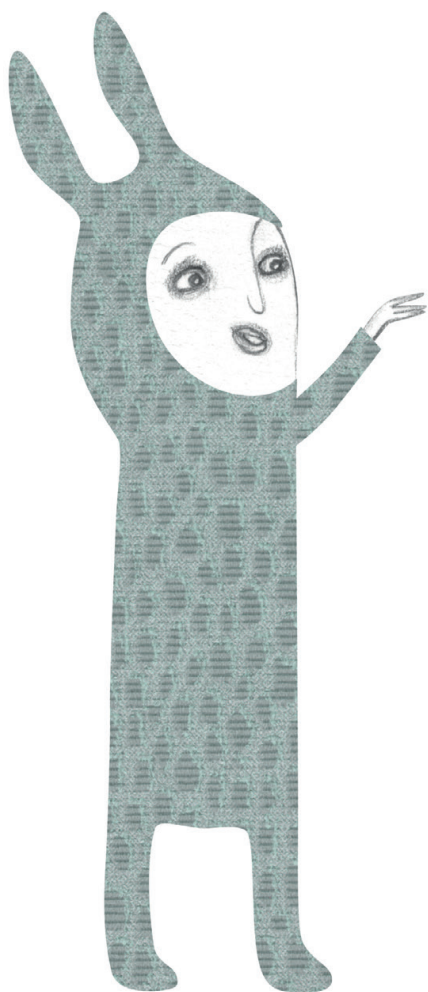
Vad händer nu? Skapa helt nya resor, till nya platser i världen.

Fantisera och drömma

Om fantasins kraft och hur viktig den är för oss alla

”Under den långa vandringen, då när ingen av oss visste vad som fanns på andra sidan bergen, när jag frös så mycket och maten var slut. Då fanns det stunder när jag fantiserade om att jag var på väg till ett land där inga bomber faller, där det finns en plats för mig, där det finns mat åt alla, där jag skulle få leva ett bra liv, i ett varmt hus, där mina barn kunde födas.”

Ung människa, asylsökande i Sverige

”... stunder när jag fantiserade om att jag var på väg till ett land där inga bomber faller...”

Vår förmåga att fantisera och drömma om en framtid gör att vi kan föreställa oss det vi ännu inte känner till. Det ger kraft att orka, våga och lita på att allt kan bli bättre.

Förmågan att fantisera är gemensam för alla människor, och växer ur erfarenheter och upplevelser, den får näring från den verklighet vi lever i.

”Vår hjärna är byggd för att både skapa och ta emot berättelser”

Att berätta

Historiskt och traditionellt, knep och knåp

Berättande är något vi har gemensamt med alla människor över hela jorden.

Vår hjärna är byggd för att både skapa och ta emot berättelser.

Det är vårt sätt att dela erfarenheter, bevara vår historia och förklara världen. Därför är berättandet ett framgångsrikt sätt att mötas över kulturgränserna, att arbeta med mångfald och inkludering.

Alla har en berättelse att berätta, alla kan vara delaktiga.

Det muntliga berättandet...

- skapar gemenskap mellan människor i alla åldrar med olika bakgrund, förmågor eller intressen
- utvecklar språket, ordförrådet och möjligheterna att förstå varandra
- stärker förmågan att lyssna och tala.
- hjälper oss att tänka och minnas
- skapar motivation, läslust och skrivlust
- utvecklar sociala förmågor, stärker identiteten och självkänsla

Berättelserna

Berättelserna har alltid funnits med oss. Det började med det muntliga, dansen och sången. Sen skapade vi grottmålningar och så vandrade allt vidare från generation till generation. Nu lever vi i en värld fylld av böcker, bilder, filmer teater, dans, Youtube, Facebook med mera och vi berättar vidare.

Berättelserna ger oss svar på vad det innebär att vara människa. Vi kan dela minnen och erfarenheter, skapa föreställningar om samhällen vi vill leva i, vi kan drömma och längta.

När vi berättar muntligt eller läser är det med orden, rytmen och inlevelsen som vi målar fram bilder av miljöer, personer och händelser. Berättaren eller författaren är den som gör det möjligt för den som lyssnar att skapa sig en egen föreställning, att se filmen i sitt huvud.

Den som berättar använder sitt eget språk för att förmedla berättelsen. Det är berättaren som är berättelsens verktyg.

”Berättelserna ger oss svar på vad det innebär att vara människa”

Berättartips

Ibland behöver man en uppvärmning, för att lättare komma igång med böckerna och berättelserna. Här får du tips på olika övningar som gör det lättare att våga berätta. För alla människor är det viktigt att få träna sin förmåga att uttrycka sig.

Från fyra frågor - att berätta tillsammans

(2 personer eller fler)

Eftersom ingen vet hur den här berättelsen ska bli, så kan du med öppenhet och nyfikenhet ställa frågor till varje deltagare, som gör det möjligt för alla att kunna svara och på så sätt bidra med sin del i berättelsen.

Börja med:

- 1: Det var en gång en Vem ska berättelsen handla om?
Var levde den, och med vem?
- 2: Varje dag Vad gjordes varje dag?
- 3: Men en dag Vad hände då?
- 4: Så idag ... Hur är det idag?

Vilken berättelse blev det? Återberätta den.

Fantasin får vingar

Gruppen sitter i ring, den som börjar (nr 1) säger till sin granne (nr 2) "du vet inte vad jag har i min ficka". Grannen svarar "det vet jag visst det, du har en ."

Svaret är baserat på ett tema som i detta fall heter "jättestora saker". Så grannen hittar på något jättestort som i vanliga fall inte alls brukar finnas i fickor.

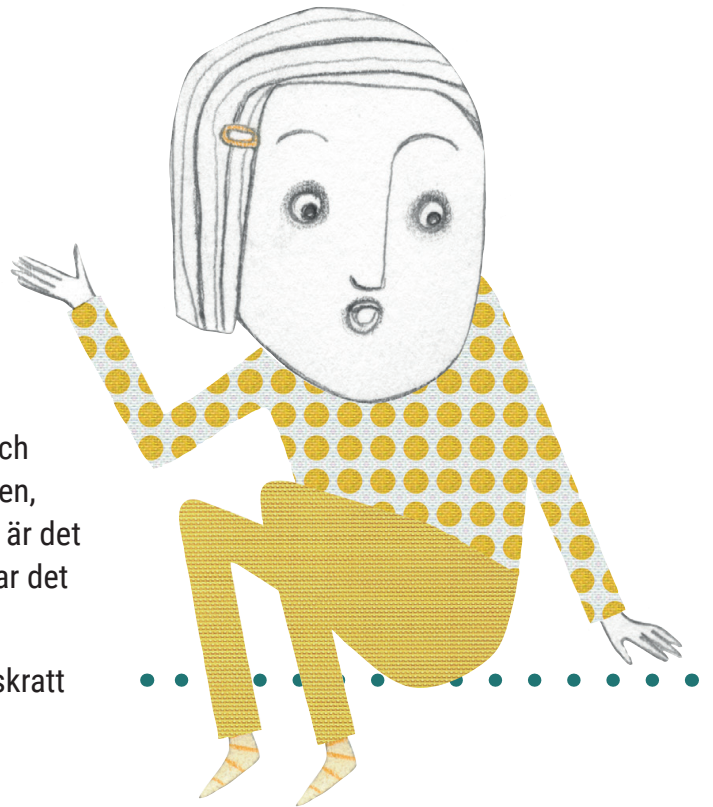
Nr 1 svarar sen: Ja det stämmer, och det har jag där för att

Leder till många roliga berättelser som uppmuntrar till skratt och skoj. Temat kan lätt förändras: Det som lever i havet. Det som kan flyga i luften. Det som finns i skogen m.m.

Associationer

Den som börjar har ett ord och en boll. Ordet och bollen kastas till nästa person som fångar bollen, upprepar ordet och väljer sen ett nytt ord (som är det första ord man kommer att tänka på) och kastar det vidare tillsammans med bollen o.s.v.

Många nya ord väcks till liv, och många glada skratt studsar runt i rummet.

Foton som berättar

Lägg ut bilderna på ett bord. Be deltagarna gå runt och titta på bilderna och välja en bild de tycker om. Sedan får de berätta om sina bilder, och lyssna på varann.

Övningen inbjuder till att få uttrycka sig, det blir alltid långa berättelser som har sin bas i egna erfarenheter, från platser man varit på, från egna upplevelser samt i livsberättelser.

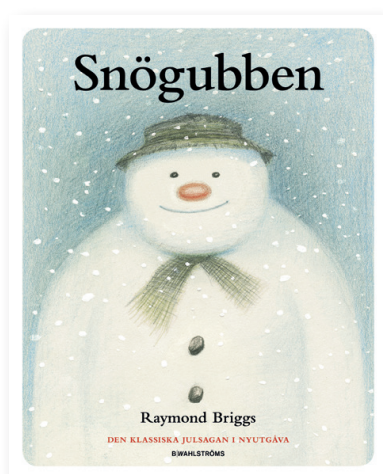
Föremål som berättar

Fyll en resväska med många olika föremål som hör hemma på olika platser och i olika miljöer. Börja med att namnge dem. Använd föremålen som triggers för att skapa berättelser både från verkligheten och påhittade berättelser.

- 1: Välj ett föremål som får dig att minnas en händelse från barndomen, berätta den.
- 2: Skapa en fantasiberättelse där ett föremål spelar en viktig roll, berätta den.
- 3: Berätta ett minne från ett hus du har bott i. Välj ett föremål som verkar intressant och ge det en betydelse i berättelsen som är byggd på fantasi. Låt fakta och fantasi mixas.

Goda exempel och praktiska tips

Om hur man kan göra i mötet med Silent Books

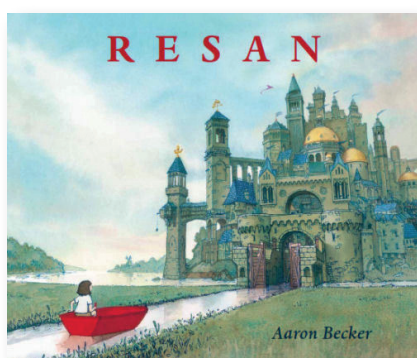
SNÖGUBBEN

av Raymond Briggs

Om en pojke som har byggt en snögubbe som vaknar till liv. En natt bjuder pojken in Snögubben att uppleva hans liv inomhus med tv, lampor, spis och ballonger. De åker till och med ut med bilen. Snögubben introducerar sedan pojken till världen utanför som är fylld av snö, luft och möjligheter att flyga fritt.

- Kan lätt kopplas till migranternas egna erfarenheter av att komma från en värld och plötsligt bli inviterad i någon annans värld. Hur ska man förstå den värld man hamnat i?
- Med vem kan man dela erfarenheterna och frågorna som uppstår? Vilken av världarna tillhör man?
- Börja med att samtala om vad som händer i varje bild.
- Vad är deltagarnas erfarenheter av snö och vinter?
- Samtala om allt det nya som Snögubben upptäcker.
- Samtala om allt det nya som pojken upptäcker.
- Slutet, vad händer då?
- Börja från början i boken, gå från bild till bild och låt den vuxna återberätta berättelsen.
- Inbjud deltagarna att ropa "Stopp jag var där", den som ropar stopp får berätta som om den faktiskt har varit där. Med hjälp av sin fantasi får den berätta hur det var att vara i just den bilden.
- Uppmuntra att använda alla sinnen i beskrivningen. Vad kunde man höra?
- Vad kändes i luften? Vilka dofter fanns?
- Vad kunde man se, som inte syns i bilden?
- Hur smakade ...? Balans?
- Låt det ta tid, låt många olika röster höras, låt alla vara med och fylla på berättelsen.

”Kan leda till samtal om längtan och drömmar...”

RESAN av Aaron Becker

Om en ensam människa som kämpar med att bli sedd och lyssnad på, som sen med hjälp av en röd penna och med stöd av fantasin tar sig vidare, hittar knep att övervinna svårigheterna och som till slut finner en vän som också har hittat en magisk penna och sin förmåga att fantisera.

En bok om det viktigaste vi har nämligen vår fantasiförmåga som kan ta oss långt och bära oss över svårigheterna. En hoppfull berättelse om överlevnad, om att hitta nya vägar när de gamla stängs.

- Läs boken tillsammans. Berätta tillsammans vad ni ser.
- Frågor att ställa:
- Vad vill barnet, tror du?
- Vad händer när den röda färgpennan hittas?
- Vem har den lila färgpennan?
- Vad händer sen?
- Vart går resan?
- Vad kan du se?
- Vad tänker du om det?
- Befolka platsen, vilka bor där?
- Vad händer? Vad ser barnet?
- Vad tror du barnet tänker om fågeln i bur?
- Vad händer sen?
- Hur slutar det?
- Kan leda till samtal om längtan, drömmar, fantasins kraft, om att hjälpa, om att få hjälp. Skapa möjligheter för alla att få uttrycka sig via det muntliga, drama, bild, musik, dans, film och att skriva. Fråga på biblioteket efter inspirerande böcker i skapande.

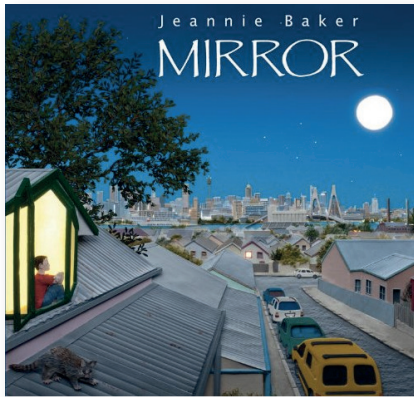
ANKOMSTEN av Shaun Tan

En man lämnar sin fru och barn i en fattig stad, söker efter något bättre i ett okänt land på andra sidan av en stor ocean. Han befinner sig så småningom i en förvirrande stad av främmande seder, märkliga djur, nyfikna flytande föremål och oläsbara språk.

Med inget annat än en resväska och en handfull av valuta måste han hitta en plats att leva, mat att äta och någon form av förvärvsarbete. Han får hjälp på vägen genom sympatiska främlingar, var och en bär sin egen outtalade historia: berättelser om kamp och överlevnad i en värld av obegriplig våld, kaos och hopp.

En bok om migrationen i världen, då, nu och i framtiden. En berättelse om de gemensamma problem som flyktingar har, oavsett nationalitet. Det handlar om språket, om att bli förstådd och att förstå, om hemlängtan, om fattigdom, om separation från familjen bland annat.

- När boken berättas får du möjligt att leva dig in i hur det kan vara att leva ett liv som främling i ett nytt land. Det öppnar möjligheten att undersöka hur det skulle vara att komma som främling till ett helt nytt land? Hur skulle du göra då för att uppleva tillhörighet? Var skulle du finna sammanhang att ingå i?
- Berätta boken, som du tror den vill bli berättad.
- Hur börjar berättelsen?
- Vem handlar det om?
- Vad håller på att hända?
- Hur tror du att varje person i familjen tänker om det?
- Vad är hotet?
- Vart åker Pappan med båten?
- Hur är det under båtfärden?
- Finns det längtan, saknad, sorg med i berättelsen?
- Vart kommer han?
- Vad händer i den nya stan?
- Vad händer sen?
- Vem är den djurlika varelsen som söker efter vänskap hos mannen?
- Vad vill den berätta för oss?
- Berättelsen kan med fördel berättas muntligt, eller gestaltas som teater.
- Skriv texter till berättelsen, kanske poesi eller annat litterärt uttryck.
- Boktips: "Skriv om och om igen", Katarina Kuick och Ylva Karlsson.
- "Dramabok", Häggglund/ Fredin.

MIRROR av Jeannie Baker
Möt de två familjerna som lever i helt skilda världar, en i Australien, en i Marocko. Deras liv ser ut att vara så olika, men det finns en hel del som kopplar dem samman.

Boken speglar just dessa olikheter och likheter. Den visar på att det är ingen skillnad var vi bor i världen, det mesta är ändå rätt lika.

Vi behöver familjen, vi vill bli älskade och tillhöra ett sammanhang. Vi behöver sova, äta, arbeta, handla och hjälpas åt. Vi är alla delar av en stor värld där vi kan dela erfarenheter, minnen, platser och drömmar med varann.

”Skapa egna bilder av platser du levt på”

- Gör det möjligt för deltagarna att få berätta om
- sin egen bakgrund, sin vardag, fest, skola, släkten, vännerna och allt annat som hör livet till.
- Vilka andra världar kan vi dela? Vilka andra vardagsbilder kan vi dela?
- Skapa egna bilder av platser du levt på.
- Berätta vidare på temat ”här är jag i Sverige idag” i bild, text och muntliga berättelser.
- Hitta inspiration till eget bildskapande och collage på: www.nationalmuseum.se/sv/Skola/Arbeta-med-konsten-pa-egen-hand/Materialtips/

THE LION AND THE MOUSE

av Jerry Pinkney

Möt en av Aisopos välkända fabler, nu enbart i bilder där den gamla berättelsen återigen kan få berättas muntligt. Den lilla musen flyr för sitt liv och springer rakt in till lejonet, men lejonet väljer att låta musen leva. Senare blir lejonet fångat av jägare, i ett nät byggt av rep. Nu är det mössens tur att hjälpa lejonet.

THE TREE HOUSE

av Marije & Ronald Tolman

Boken tar oss med till ett stort träd och en koja.

- Vilka andra fabler och legender finns bevarade som kulturskatter? Vilka kan du?
 - Hur hittar du fler? Vilka kan du söka upp i böcker, eller på internet?
 - Vad vill berättelserna förmedla? Finns det ordspråk eller talesätt som beskriver innehållet i berättelsen?
 - Berätta för varann, skapa miljöer där ni lätt kan dela de gamla berättelserna med varann.
 - Boktips: "Aisopos fabler" av Piet Grobler/Bervely Naidoo.
-
- Börja med att titta på bilderna.
 - Samtala om vem man kan se i bilden.
 - Vilken årstid är det? Hur är vädret?
 - För att ge orden en mening kan du börja skapa en berättelse "Det var en gång en ... utifrån de ord du fått från deltagarna. Troligen handlar berättelsen om en björn som möter ett träd där det finns ett hus ... Men vad händer sedan?
 - Undersök varje sida utifrån sinnen: vad kan man se, höra, känna, dofta, och vilka smaker finns i bilderna. Vilka möten sker i bilderna, vad händer då?

Boklista Silent Books

UTGIVNA I SVERIGE:

Andersson, Lena: Kanin-paket
(Rabén&Sjögren)

Becker, Aaron: Resan (ABC förlag)

Briggs, Raymond: Snögubben (B. Wahlströms)

Drews, Judith: Stockholm – vimmelboken
(Lilla Piratförlaget)

Forslind, Ann: Babis kär (Alfabeta)

Tan, Shaun: Ankomsten (Kabusa)

The, Tjon-Khing: Var är tårtan?
(En bok för alla)

UTGIVNA I ANDRA LÄNDER:

Baker, Jeannie: Mirror (Australien)

Bányai, István: Zoom (USA)

Berner, Rotraut Susanne: Winter-Wimmelbuch (Stora vinterboken, på tyska)

Handford, Martin: Where's Waldo (USA, original Storbritannien)

Pinkney, Jerry: The Lion & the Mouse (USA)

Tolman, Marije & Ronald: The Tree House
(USA, original Nederländerna)

Wiesner, David: Flotsam (USA)

IBBY Sverige

IBBY Sverige arbetar för att sprida kännedom om svensk barnlitteratur utomlands och introducera utländsk barnlitteratur i Sverige genom IBBYs nätverk i ett 70-tal länder.

IBBY Sverige är öppen för ALLA som är intresserade av barn- och ungdomslitteratur och vill stödja IBBYs viktigaste målsättning: att låta barnböcker bygga broar mellan människor och att barn över hela världen ska få tillgång till böcker.

I vårt uppdrag ingår att:

- främja interkulturell förståelse genom barnlitteratur
- främja barns tillgång till litteratur av hög litterär och konstnärlig kvalitet
- främja utgivning och distribution av barnlitteratur – främst i utvecklingsländer
- främja utbildning och fortbildning för de som arbetar med barnlitteratur
- främja forskning och vetenskapligt arbete inom barnlitteraturområdet

Kontakter

Cay Corneliuson, projektledare Silent Books Sverige:
corneliuson@hotmail.com, tel +46 (0)733 604 691

Rose-Marie Lindfors, RM Utveckling, dramapedagog och handbokens författare:
rm.lindfors@gmail.com, tel +46 (0)70 649 44 39

De ordlösa böckernas gränslösa egenskaper

Denna bok är skriven av dramapedagogen Rose-Marie Lindfors för projektet Silent Books i Sverige med utgångspunkt i ett urval textlösa bilderböcker valda av IBBY Sverige. Den är tänkt att ge inspiration och handledning till alla som vill pröva att utgå ifrån Silent Books i samtal med barn och unga.

Idén kommer ursprungligen från IBBY på Lampedusa och den situation som är där med många barn och unga med olika språklig bakgrund på flykt undan krig och förtryck. Handboken och bokurvalet prövas i samverkan mellan folkbibliotek och asylboenden i ett tiotal kommuner i Sverige. Mariella Bertelli, bibliotekarie och berättare med erfarenheter från Lampedusa beskriver Silent Books så här:

The barrier-free nature of these wordless books - outside of language, culture, age and intellectual ability - adds a totally democratic element to the reading experience. This fundamental concept goes hand in hand with IBBY's mission that it is through children's books that we can create more tolerance and understanding among the people of the world.

Cay Corneliuson, projektledare IBBY Sverige

INTERNATIONAL BOARD ON BOOKS FOR YOUNG PEOPLE

iBBY

www.ibby.se